

Jana Valešová: Srovnání nositelů dvou podob religiozity z perspektivy kvantitativních sociologických šetření

Fakulta humanitních studií UK v Praze

Bakalářská práce

Posudek vedoucího

Práce Jany Valešové přicházela na svět dlouho a v bolestech. Důvodů pro to bylo víc. Především to způsobilo zadání: nedošlo mi, že když jsem vyzval Janu Valešovou ke zpracování všech pramenů (z velkých empirických sociologických šetření u nás v posledních cca 17 letech), které v sobě zahrnují indikace tradiční a netradiční religiozity, že ji vyzývám k téměř sebevražedné činnosti. Protože to nutně povede k neuvěřitelnému množství analytických prací a tudíž jednak k obrovskému rozsahu bakalářské práce a hlavně k postupně se upevňujícím vědomí autorky o „ztracení se“ ve skoro nekonečném množství poznatků. Tedy i v nebyvale vysokých a rozsáhlých požadavcích na syntetizaci dílčích poznatků. Tento důvod byl o to významnější, že Jana Valešová je neobyčejně pečlivá a uvážlivá studentka, která má ale zcela zřetelně přehnanou kritickou představu o svých dovednostech a schopnostech. Prostě si nevěří. Tudíž i analytické práce bude brát – a brala – v úvahu teprve tehdy, když se k nim dobrala z několika stran. To samozřejmě ještě rozšířilo rozsah i záběr prací.

Výsledkem je bakalářská práce, která nemá – z mých zkušeností – obdobu. Především v šířce a korektnosti analytických prací a v promyšleném úsilí o jejich syntetické vyjádření. Rád připomenu, že Jana Valešová pracovala se 14 šetřeními (či: soubory za 14 dílčích či celkových populací v ČR a v nich vždy s cca stovkou indikátorů!), a to v časovém srovnání, které umožňuje téměř plnou komparaci. A protože pracovala nejen se srovnáními výsledků frekvenční analýzy, ale i analýz vztahů, znamenalo to, že bylo potřeba zpracovat analýzy v řádu tisíců kroků. Už to, že toto zpracování „ustála“ a neztratila se v něm, a především to, že vytvořila a aplikovala postupy syntetických vyjádření, je výsledek, který bohatě přesahuje obvyklé požadavky na bakalářskou práci. Analýza Jany Valešové představuje jeden ze základních stavebních kamenů ověřených poznatků o struktuře a nositelích dvou podob religiozity v této zemi. Zcela jistě bude sloužit jako podklad pro další analýzy a umožňuje pokračovatelům konstatovat: poznatky zpracované Janou Valešovou jsou korektní a je možné s nimi pracovat jako jedním z nezpochybnitelných východisek. (Publikace této práce v celku asi nebude možná, ale po částech zcela jistě.)

Jsou samozřejmě určité pochybnosti, které by mohly uvedené konstatování zpochybnit. Především – jsou použity dva indikátory, kterými je tradiční a netradiční religiozita nahlížena. Tyto indikátory jsou srovnávány, i když nejsou shodné. Vyjádření tradiční religiozity je v nich jednou svázáno s Bohem jako osobou, jindy s „náboženským praktikováním“. Autorka konstatuje rozdíl, ale myslím, že málo zdůraznila skutečnost, která námitku vůči problematičnosti těchto indikací nejspíš vyvrací. Totiž – že v převažujících sociálních charakteristikách nositelů obou podob tradiční náboženskosti nejsou zásadní diference. I když je tradiční náboženskost spojovaná s vírou v osobního Boha a jindy s aktivitami v rámci církví, jsou nositelem těchto aktivit či hledisek sociálně blízce charakterizovaná seskupení. Z tohoto konstatování vyplývá pozoruhodný metodický závěr, že totiž existuje velká blízkost ba dokonce možná zaměnitelnost indikací tradiční religiozity prostřednictvím podílení se na církevních (náboženských organizovaných) aktivitách i prostřednictvím víry v osobního Boha. Mimochodem toto konstatování samo o sobě by stálo za rozbor i jinými postupy než těmi, které vycházejí z výsledků velkých empirických kvantitativně zaměřených šetření. (Ostatně takových oblastí je v analýze víc – to, že mohou jednotlivé části této práce sloužit pro takovou analýzu jako východiska považuji za další přednost práce.) Na druhé straně by asi

v celkovém souhrnu stálo za to explicitě uvést, se kterými indikacemi autorka u konkrétních souborů pracovala, aby právě tato míra shody byla víc patrná.

Pokud jde o netradiční religiozitu, tam se ukázalo, že rozdílné sledování přináší občas i rozdílné výsledky. U těchto indikací ale nelze říci, že jde o difference vycházející z odlišných indikací, poněvadž sama populace, která se k netradiční religiozitě hlásí, je velmi proměnlivá a diferencovaná.

Paradoxně jsou tak využitelné přímo spíše poznatky o tradiční religiozitě. A samozřejmě základní poznatek, totiž to, že se v zásadě rozsah religiozity v české společnosti nemění, avšak postupně dochází uvnitř těchto víceméně stabilních ohraničení k posunu směrem k netradiční religiozitě. (Mimochodem – jde o potvrzení základní hypotézy práce.)

Vzhledem k tomu, že jsem mohl sledovat postup prací Jany Valešové po celou dobu kdy svou bakalářskou práci tvořila vím, že existuje ještě podstatně rozsáhlejší podkladový materiál než je to, co je v konečné podobě prezentováno. Je samozřejmé, že Jana Valešová propočítala všechny korelace a následně zvolila jejich prezentaci pouze prostřednictvím znamének vyjasňujících jejich intenzitu. Aniž by uvedla výši příslušných indikátorů (např. velikost χ^2 kvadrátu, apod.) To by mohlo čtenáře trochu mást – tedy to, že informace o těchto propočtech se v záplavě poznatků trochu ztrácejí. Podobně je možné dokladovat další postupy prací, i když se do bakalářské práce Jany Valešové už nevešly...

Jana Valešová se, stejně jako všichni účastníci mého sociologického semináře, dobírala ke svému tématu od analýzy dat k hledání teoretických východisek. Není studentkou religiozity, ani teologie. Shromáždila velký rozsah literatury, ale přes to ne všechnu – to ani není možné, protože jde o produkci několika vědních disciplín. Teoretická východiska práce považují za dostačující pro to, aby bylo možné zjištěné poznatky zasadit i do některých širších teoretických souvislostí. Příznačné je, že autorka na konci zase kriticky poznamenává, že jde o příspěvek k tématice a „nechce se pouštět do neukotvených spekulací“. Kolikrát by takové omezení slušelo jiným pracím, které mají za sebou několikanásobně méně solidní analýzy než jakou prezentuje Jana Valešová ve své bakalářské práci...

Doporučuji práci k obhajobě a navrhuji ji ocenit někde kolem 45 kreditů.

Libor Prudký
vedoucí práce

Praha, říjen 2007